

ชีววิทยาของไรแดงมันสำปะหลัง (Cassava Red Mite); *Oligonychus biharensis* (Hirst)
Biology of Cassava Red Mite; *Oligonychus biharensis* (Hirst)

อัจฉราภรณ์ ประเสริฐผล^{1/} พิเชฐ เชาวน์วัฒนวงศ์^{2/}
พลอยชมพู กรวิภาสเรือง^{1/} อติติยา แก้วประดิษฐ์^{1/}
^{1/}กลุ่มกีฏและสัตววิทยา สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช
^{2/}รักษาการผู้เชี่ยวชาญ สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช

Abstract

The cassava red mite, *Oligonychus biharensis* (Hirst) is considered one of the most important pests of cassava in Thailand. Despite its importance, the biological information of this pest has not yet been studied. The objective of this experiment is to study the life cycle of *O. biharensis* on two economic host plants: cassava (*Manihot esculenta* Crantz) and rose apple (*Syzygium samarangense* (Blume) Merr. & L. M. Perry). This study was carried out from October 2016 to September 2018 in the laboratory at $26.49 \pm 0.07^{\circ}\text{C}$, $60.04 \pm 0.86\% \text{RH}$ and 10 : 14 (L : D). The results revealed that the development times from egg to adult stage of *O. biharensis* were 7.16 ± 0.04 and 9.78 ± 0.06 days, when feeding on cassava and rose apple, respectively. The female longevities were 13.19 ± 0.76 and 7.34 ± 0.44 days, respectively. The pre - oviposition periods were 1.16 ± 0.06 and 2.04 ± 0.02 days; the oviposition periods were 12.21 ± 0.76 and 4.65 ± 0.39 days; the post - oviposition periods were 0.49 ± 0.11 and 0.65 ± 0.12 days, respectively. The totals of eggs per female were 92.95 ± 5.19 and 44.58 ± 4.03 ; the number of eggs per day were 7.10 ± 0.30 and 4.94 ± 0.34 , respectively. The net reproductive rate (R_0), generation time (G) and Sex ratio of *O. biharensis* on cassava were higher than rose apple. The intrinsic rate of increase (r_m) on cassava and rose apple are similar 0.26 day^{-1} and 0.22 day^{-1} , respectively. The results indicated that in comparison with rose apples the population of *O. biharensis* infested on cassava could rapidly increase generating an outbreak, because of the short life cycle, the long female longevity, the long oviposition period, and the high number of eggs per day. These can be used as fundamental knowledge to effectively control this mite and to support the implementation of Pest Risk Analysis (PRA) for trade negotiation in the long run.

Keywords: *Oligonychus biharensis* (Hirst), life cycle, cassava, rose apple

รหัสการทดลอง 03-30-60-01-02-01-03-60

บทคัดย่อ

ไรแดงมันสำปะหลัง *Oligonychus biharensis* (Hirst) เป็นศัตรูสำคัญในมันสำปะหลัง ซึ่งยังไม่มีข้อมูลชีววิทยาของไรชนิดนี้ในประเทศไทย การทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวงจรชีวิตของไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* บนใบพืชอาศัย 2 ชนิด ได้แก่ มันสำปะหลัง และชมพู ดำเนินการทดลองระหว่างเดือนตุลาคม 2559 – กันยายน 2561 ในห้องปฏิบัติการ ที่อุณหภูมิ 26.49 ± 0.07 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ $60.04 \pm 0.86\%RH$ และให้ได้รับแสงวันละ 10 ชั่วโมง ผลการทดลองพบว่าระยะเวลาในการเจริญเติบโตตั้งแต่ไข่จนเป็นตัวเต็มวัยของไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* บนมันสำปะหลังและชมพู เฉลี่ยนาน 7.16 ± 0.04 และ 9.78 ± 0.06 วัน ตามลำดับ ตัวเต็มวัยเพศเมียมีอายุยืนยาวเฉลี่ย 13.19 ± 0.76 และ 7.34 ± 0.44 วัน ตามลำดับ ตัวเต็มวัยเพศเมียระยะก่อนวางไข่เฉลี่ย 1.16 ± 0.06 และ 2.04 ± 0.02 วัน ระยะวางไข่เฉลี่ย 12.21 ± 0.76 และ 4.65 ± 0.39 วัน และระยะหลังวางไข่เฉลี่ยนาน 0.49 ± 0.11 และ 0.65 ± 0.12 วัน ตามลำดับ ตัวเต็มวัยเพศเมียวางไข่ได้ทั้งหมดประมาณ 92.95 ± 5.19 และ 44.58 ± 4.03 ฟองต่อตัว เฉลี่ยวันละ 7.10 ± 0.30 และ 4.94 ± 0.34 ฟองต่อวัน ตามลำดับ อัตราการขยายพันธุ์สุทธิในชั่วอายุขัย (R_0) ชั่วอายุขัยของกลุ่ม (G) ผลิตลูกได้สุทธิต่อวัน (λ) และอัตราส่วนเพศของไรแดงมันสำปะหลังบนมันสำปะหลังมีค่ามากกว่าบนชมพู อัตราการเพิ่มประชากร (r_m) ของไรแดงมันสำปะหลัง และชมพู นั้นใกล้เคียงกัน 0.26 และ 0.22 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ประชากรของไรแดงมันสำปะหลังที่ลงทำลายบนมันสำปะหลัง สามารถเพิ่มประชากรได้ดี และระบาดอย่างรวดเร็วกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรที่ลงทำลายบนชมพู เนื่องจากมีวงจรชีวิตสั้น ตัวเต็มวัยเพศเมียมีอายุยืนยาว ระยะวางไข่ยาว และตัวเต็มวัยเพศเมียสามารถวางไข่เฉลี่ยต่อวันได้ปริมาณมาก ซึ่งผลการทดลองนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการป้องกันกำจัดไรแดงชนิดนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นข้อมูลสนับสนุนในการวิเคราะห์ความเสี่ยงศัตรูพืช Pest Risk Analysis (PRA) เพื่อประโยชน์ในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศในอนาคต

คำหลัก: ไรแดงชมพู ไรแดงมันสำปะหลัง วงจรชีวิต มันสำปะหลัง ชมพู

คำนำ

ไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* มีพืชอาศัยหลากหลาย ประมาณ 53 ชนิด และมีการแพร่กระจายอยู่ใน 24 ประเทศทั่วโลก (Bolland *et al.*, 1998) ส่วนในประเทศไทย ไรชนิดนี้เดิม วัฒนา และคณะ (2544) จำแนกชนิดไว้ภายใต้ชื่อสามัญ ไรแดงชมพู (Rose apple red mite) พบระบาดเป็นครั้งคราว ไม่เกิดความเสียหายรุนแรง เช่น มันสำปะหลัง พุทรา มะขาม ชมพู ฝรั่ง ทูเรียน ลิ้นจี่ ลำไย กัลยไม้ และกุหลาบ เป็นต้น กระจายอยู่ทั่วประเทศ เช่น กรุงเทพมหานคร จ.ชัยนาท เชียงใหม่ ชลบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี สุราษฎร์ธานี นครราชสีมา และขอนแก่น เป็นต้น (พลอยชมพู, 2553) ต่อมาพบการระบาดมากขึ้นในมันสำปะหลัง โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหาภัยแล้งยาวนาน และมีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชชนิดต่าง ๆ อย่างมาก ทำให้ศัตรูธรรมชาติถูกทำลาย โดยพบการระบาดมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มพยากรณ์และเตือนการระบาดศัตรูพืช กองส่งเสริมการอารักขาพืชและจัดการดินปุ๋ย (2558) รายงานว่า สถานการณ์ศัตรูมันสำปะหลังของสำนักงานเกษตรจังหวัด 53 จังหวัด พบการระบาดของไรแดงมันสำปะหลังในมันสำปะหลัง พื้นที่ระบาดรวม 3,094 ไร่ ในพื้นที่ จ.อุตรดิตถ์ ได้แก่ อ.ทองแสงชัน และ อ.ตรอน ทั้งหมดพบในมันสำปะหลังอายุ 1-4 เดือน ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนและสอดคล้องกับต่างประเทศจึงขอใช้ชื่อสามัญ ไรแดงมันสำปะหลัง (Cassava red mite); *O. biharensis*

(CSIRO, 2004 และ Vacante, 2015) โดยโรซินตินี้จะดูดกินน้ำเลี้ยงบริเวณหน้าใบส่วนยอด แล้วขยายปริมาณลงสู่ส่วนล่างของต้น ถ้าระบาดมาก ใบจะเหลืองซีด ม้วนงอ ส่วนยอดงอ ถ้ามันสำปะหลังมีขนาดเล็กอาจตายได้ (มานิตา, 2553) อีกทั้งปัจจุบันประเทศไทยได้มีการเปิดตลาดการค้าเสรีกับหลายประเทศ จึงมีมาตรการด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช ซึ่งเป็นมาตรการในการใช้ปกป้อง สุขภาพมนุษย์ สัตว์ และพืช และยังเป็นมาตรการที่ใช้ในการกีดกันทางการค้าได้อีกด้วย จึงทำให้ทุกประเทศ ต้องมีการศึกษาข้อมูลศัตรูพืชของประเทศคู่ค้า เพื่อไม่ให้เสียเปรียบทางการค้า ซึ่งพืชเศรษฐกิจที่ประเทศไทยมีการค้าขายกับต่างประเทศ เช่น เวียดนาม จะต้องมีการจัดทำบัญชีรายชื่อศัตรูพืช เช่น กล้วย แคนตาลูป มะพร้าว ทุเรียน ฝรั่ง ชมพู ขนุน ลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง และมะขาม เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชอาศัยของไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* ด้วย ซึ่งขณะนี้ยังไม่มีข้อมูลทางชีววิทยาของโรซินตินี้ในประเทศไทย ดังนั้น การศึกษาชีววิทยาของไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* ในประเทศไทย จึงมีความสำคัญที่ทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐาน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ความเสี่ยงศัตรูพืช (Pest risk analysis) และทราบศักยภาพการเข้าทำลายพืชอาศัยที่เป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศไทย เช่น มันสำปะหลัง และชมพู เพื่อประโยชน์ในการป้องกันกำจัดต่อไป

วิธีดำเนินการ

อุปกรณ์

1. ไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis*
2. ใบพืชอาศัย ได้แก่ มันสำปะหลัง และชมพู
3. ชั้นเลี้ยงไรติดตั้งไฟฟลูออเรสเซนต์ ความเข้มแสง 40 lux
4. พู่กัน คีมคีบ (forceps) สำลี กระดาษทิชชู
5. น้ำกลั่น
6. ถาดพลาสติกเลี้ยงไร ขนาด 27x45x3 ซม.
7. กล่องพลาสติกที่แบ่งเป็นช่องย่อย 14 ช่อง
8. ถ้วยพลาสติก กล่องพลาสติกขนาดต่าง ๆ

วิธีการ

ขั้นตอนที่ 1. การเลี้ยงขยายไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis*

การเลี้ยงเพิ่มปริมาณไรแดงมันสำปะหลัง ในห้องปฏิบัติการ โดยนำตัวอย่างไรที่เก็บได้บนพืชอาศัย ได้แก่ มันสำปะหลัง และชมพู มาเลี้ยงบนใบพืชอาศัย และวางอยู่บนสำลีชุ่มน้ำในถาดพลาสติก หล่อน้ำถาดเลี้ยงตลอดเวลา และวางบนชั้นใต้แสงไฟฟลูออเรสเซนต์ เป็นเวลา 8 ชั่วโมงต่อวัน ในห้องปฏิบัติการอุณหภูมิ 26.49 ± 0.07 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ $60.04 \pm 0.86\%$ RH. เพื่อให้ไรเจริญเติบโตและเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ จนมากเพียงพอ

ขั้นตอนที่ 2. ศึกษาวงจรชีวิตของไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis*

การศึกษาวงจรชีวิตของไรแดงมันสำปะหลังบนใบมันสำปะหลัง และชมพู โดยนำตัวเต็มวัยเพศเมียของไรที่เลี้ยงไว้จำนวน 40-50 ตัวลงบนใบพืชอาศัย ทิ้งไว้ให้วางไข่ 3-4 ชั่วโมง นำไข่ที่ได้มาแยกเลี้ยงเดี่ยว ๆ บนใบพืชอาศัย ที่ตัดเป็นแผ่นวงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.7 เซนติเมตร วางบนแผ่นสำลีชุ่มน้ำในกล่องพลาสติก ทำการทดลอง 100 ตัว ในแต่ละพืชอาศัย บันทึกระยะเวลาการเจริญเติบโตทุก ๆ 6 ชั่วโมง เมื่อเป็นตัวเต็มวัยเขี่ยไรตัวผู้ที่เตรียมไว้ใส่ลงไปในช่องที่เป็นเพศเมียเพื่อผสมพันธุ์กับไรตัวเมีย บันทึกจำนวนไข่และการตายของตัวเมียที่เกิดขึ้นทุก 24 ชั่วโมง

การบันทึกข้อมูล

บันทึกวงจรชีวิต ระยะเวลาในการเจริญเติบโตตั้งแต่ไข่จนเป็นตัวเต็มวัยทั้งเพศผู้และเพศเมีย ความสามารถในการผลิตไข่ตลอดอายุขัย ในแต่ละพีชอาศัย ได้แก่ ม้วนสำปะหลัง และชมพู

เวลาและสถานที่

เริ่มต้น ตุลาคม 2559 สิ้นสุด กันยายน 2561

ห้องปฏิบัติการกลุ่มงานวิจัยไรและแมงมุม กลุ่มกีฏและสัตววิทยา สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช

ผลและวิจารณ์ผลการทดลอง

การเลี้ยงเพิ่มปริมาณไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* ในห้องปฏิบัติการ โดยนำตัวอย่างไรที่เก็บได้บนมันสำปะหลัง และชมพู มาเลี้ยงบนใบพีชชนิดนั้น ๆ และวางอยู่บนสำลีชุ่มน้ำในภาดพลาสติก หล่อน้ำภาดเลี้ยงตลอดเวลา และวางบนชั้นใต้แสงไฟฟลูออเรสเซนต์ เป็นเวลา 8 ชั่วโมงต่อวัน (Figure 1A) เพื่อให้ไรเจริญเติบโตและเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ จนมากเพียงพอ

การศึกษาวงจรชีวิตของไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* ในใบพีชอาศัย ได้แก่ ม้วนสำปะหลัง และชมพู โดยนำตัวเต็มวัยเพศเมียของไรที่เลี้ยงไว้จำนวน 40-50 ตัวลงบนใบพีชอาศัย ที่ไว้ให้วางไข่ 3-4 ชั่วโมง นำไข่ที่ได้มาแยกเลี้ยงเดี่ยว ๆ บนใบพีชอาศัย ที่ตัดเป็นแผ่นวงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.7 เซนติเมตร วางบนแผ่นสำลีชุ่มน้ำในกล่องพลาสติก ในห้องปฏิบัติการอุณหภูมิ 26.49 ± 0.07 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ $60.04 \pm 0.86\%RH$ ทำการทดลอง 100 ตัว ในแต่ละพีชอาศัย (Figure 1B) บันทึกระยะเวลาการเจริญเติบโตทุก ๆ 6 ชั่วโมง (Figure 1C) บันทึกวงจรชีวิต ระยะเวลาในการเจริญเติบโตตั้งแต่ไข่จนเป็นตัวเต็มวัยทั้งเพศผู้และเพศเมีย ในแต่ละพีชอาศัย ผลการทดลอง พบว่า ไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* มีระยะการเจริญเติบโต 5 ระยะ ได้แก่ ไข่ (egg) ตัวอ่อนวัย 1 (larva) ตัวอ่อนวัย 2 (protonymph) ตัวอ่อนวัย 3 (deutonymph) และตัวเต็มวัย (adult) (Figure 2) โดยมีระยะพักตัว 3 ระยะ ได้แก่ ระยะพักตัวครั้งที่ 1 (protochrysalis) ระยะพักตัวครั้งที่ 2 (deutochrysalis) และระยะพักตัวครั้งที่ 3 (teliochrysalis) ไข่มีลักษณะกลมด้านบนค่อนข้างแบน มีสีขาวย ต่อมาเปลี่ยนเป็นสีเหลือง ไข่เมื่อใกล้ฟักมีสีส้มอมแดง ตัวอ่อนเมื่อฟักออกจากไข่ มีสีเหลือง มีขาเพียง 3 คู่ ตัวอ่อนเจริญเติบโตโดยมีการลอกคราบ 3 ครั้ง ก่อนการลอกคราบแต่ละครั้งตัวอ่อนจะหยุดกินอาหาร ไม่เคลื่อนไหว หลังการลอกคราบครั้งที่ 1 ตัวอ่อนมีขาเพิ่มขึ้นเป็น 4 คู่ และมีสีแดง หรือแดงอมม่วง หลังการลอกคราบครั้งที่ 3 สีจะเข้มขึ้น

ไข่ของไรแดงมันสำปะหลังเพศผู้ที่เลี้ยงบนใบมันสำปะหลังมีขนาดเฉลี่ย 198.00 ไมครอน ตัวอ่อนระยะที่ 1, 2, 3 และตัวเต็มวัยมีขนาดกว้าง×ยาวเฉลี่ย 132.00×181.50 , 148.50×231.00 , 165.00×231.00 และ 198.00×330.00 ไมครอน ตามลำดับ (Table 1)

ไรแดงมันสำปะหลังเพศผู้ที่เลี้ยงบนใบมันสำปะหลัง ใช้เวลาในการเจริญเติบโตจากไข่จนเป็นตัวเต็มวัยเฉลี่ยนาน 6.94 ± 0.28 วัน โดยมีระยะไข่เฉลี่ย 3.00 ± 0.00 วัน ระยะการเจริญเติบโตของตัวอ่อนระยะที่ 1, 2 และ 3 เฉลี่ย 0.50 ± 0.00 , 0.56 ± 0.11 และ 1.06 ± 0.20 วัน ตามลำดับ ตัวเต็มวัยเพศผู้มีอายุยืนยาวเฉลี่ย 14.22 ± 1.85 วัน การเจริญเติบโตในระยะต่าง ๆ แสดงตาม ตารางที่ 2

ไข่ของไรแดงมันสำปะหลังเพศเมียที่เลี้ยงบนใบมันสำปะหลังมีขนาดเฉลี่ย 198 ไมครอน ตัวอ่อนระยะที่ 1, 2, 3 และตัวเต็มวัยมีขนาดกว้าง×ยาวเฉลี่ย 165.87×218.84 , 197.08×251.17 , 221.76×320.10 และ 297×458.33 ไมครอน ตามลำดับ (Table 1)

ไรแดงมันสำปะหลังเพศเมียที่เลี้ยงบนใบมันสำปะหลัง ใช้เวลาในการเจริญเติบโตจากไข่จนเป็นตัวเต็มวัยเฉลี่ยนาน 7.16 ± 0.04 วัน (Figure 3) โดยมีระยะไข่เฉลี่ย 3.00 ± 0.00 วัน ระยะการเจริญเติบโตของตัวอ่อนระยะที่ 1, 2 และ 3 เฉลี่ย 0.52 ± 0.01 , 0.53 ± 0.01 และ 1.09 ± 0.02 วัน ตามลำดับ ตัวเต็มวัยเพศเมียมีอายุยืนยาวเฉลี่ย 13.19 ± 0.76 วัน ตัวเต็มวัยเพศเมียระยะก่อนวางไข่เฉลี่ย 1.16 ± 0.06 วัน ระยะวางไข่เฉลี่ย 12.21 ± 0.76 วัน และระยะหลังวางไข่เฉลี่ยนาน 0.49 ± 0.11 วัน การเจริญเติบโตในระยะต่าง ๆ แสดงตาม Table 2 ตัวเต็มวัยเพศเมียสามารถวางไข่เฉลี่ยวันละ 7.10 ± 0.30 ฟอง และสามารถวางไข่ได้ตลอดชั่วอายุขัยเฉลี่ย 92.95 ± 5.19 ฟอง (Table 3)

ไข่ของไรแดงมันสำปะหลังเพศผู้ที่เลี้ยงบนใบชมพูมีขนาดเฉลี่ย 198.00 ไมครอน ตัวอ่อนระยะที่ 1, 2, 3 และตัวเต็มวัยมีขนาดกว้าง×ยาวเฉลี่ย 132.00×181.50 , 165.00×214.50 , 165.00×247.50 และ 198.00×330.00 ไมครอน ตามลำดับ (Table 1)

ไรแดงมันสำปะหลังเพศผู้ที่เลี้ยงบนใบชมพู ใช้เวลาในการเจริญเติบโตจากไข่จนเป็นตัวเต็มวัยเฉลี่ยนาน 9.27 ± 0.47 วัน โดยมีระยะไข่เฉลี่ย 3.00 ± 0.00 วัน ระยะการเจริญเติบโตของตัวอ่อนระยะที่ 1, 2 และ 3 เฉลี่ย 0.80 ± 0.11 , 1.07 ± 0.19 และ 1.12 ± 0.33 วัน ตามลำดับ ตัวเต็มวัยเพศผู้มีอายุยืนยาวเฉลี่ย 6.17 ± 0.77 วัน การเจริญเติบโตในระยะต่าง ๆ แสดงตาม Table 2

ไข่ของไรแดงมันสำปะหลังเพศเมียที่เลี้ยงบนใบชมพูมีขนาดเฉลี่ย 198 ไมครอน ตัวอ่อนระยะที่ 1, 2, 3 และตัวเต็มวัยมีขนาดกว้าง×ยาวเฉลี่ย 158.92×208.42 , 190.67×238.33 , 219.39×311.06 และ 297.00×454.67 ไมครอน ตามลำดับ (Table 1)

ไรแดงมันสำปะหลังเพศเมียที่เลี้ยงบนใบชมพู ใช้เวลาในการเจริญเติบโตจากไข่จนเป็นตัวเต็มวัยเฉลี่ยนาน 9.78 ± 0.06 วัน (Fig 4) โดยมีระยะไข่เฉลี่ย 3.00 ± 0.00 วัน ระยะการเจริญเติบโตของตัวอ่อนระยะที่ 1, 2 และ 3 เฉลี่ย 0.85 ± 0.02 , 1.10 ± 0.02 และ 1.09 ± 0.04 วัน ตามลำดับ ตัวเต็มวัยเพศเมียมีอายุยืนยาวเฉลี่ย 7.34 ± 0.44 วัน ตัวเต็มวัยเพศเมียระยะก่อนวางไข่เฉลี่ย 2.04 ± 0.02 วัน ระยะวางไข่เฉลี่ย 4.65 ± 0.39 วัน และระยะหลังวางไข่เฉลี่ยนาน 0.65 ± 0.12 วัน การเจริญเติบโตในระยะต่าง ๆ แสดงตาม Table 2 ตัวเต็มวัยเพศเมียสามารถวางไข่เฉลี่ยวันละ 4.94 ± 0.34 ฟอง และสามารถวางไข่ได้ตลอดชั่วอายุขัยเฉลี่ย 44.58 ± 4.03 ฟอง (Table 3)

การศึกษาตารางชีวิต (life table) ของไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* ในพีชอาศัย ได้แก่ มันสำปะหลัง และชมพู พบว่า ไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* ที่เลี้ยงบนใบมันสำปะหลังมีอัตราการขยายพันธุ์สุทธิในชั่วอายุขัย (R_0) มีค่า 70.63 อัตราการเพิ่มประชากร (r_m) มีค่า 0.26 และผลิตลูกได้สุทธิ (λ) 1.81 ตัวต่อวัน ชั่วอายุขัยของกลุ่ม (G) 16.55 วัน ไข่ที่วางได้ทั้งหมดของตัวเมียแต่ละตัวมีส่วนส่วนของลูกที่ฟักเป็นเพศเมียเท่ากับ 0.69 (Table 4) ตัวเต็มวัยเพศเมียสามารถวางไข่เฉลี่ยวันละ 7.10 ± 0.30 ฟอง และสามารถวางไข่ได้ตลอดชั่วอายุขัยเฉลี่ย 92.95 ± 5.19 ฟอง (Table 2)

ไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* ที่เลี้ยงบนใบชมพูมีอัตราการขยายพันธุ์สุทธิในชั่วอายุขัย (R_0) มีค่า 34.35 อัตราการเพิ่มประชากร (r_m) มีค่า 0.22 และผลิตลูกได้สุทธิ (λ) 1.64 ตัวต่อวัน ชั่วอายุขัยของกลุ่ม (G) 16.45 วัน ไข่ที่วางได้ทั้งหมดของตัวเมียแต่ละตัวมีส่วนส่วนของลูกที่ฟักเป็นเพศเมีย

เท่ากับ 0.75 (Table 4) ตัวเต็มวัยเพศเมียสามารถวางไข่เฉลี่ยวันละ 4.94 ± 0.34 ฟอง และสามารถวางไข่ได้ตลอดชั่วอายุเฉลี่ย 44.58 ± 4.03 ฟอง (Table 2)

จะเห็นได้ว่า อัตราการเพิ่มประชากร (r_m) ของไรแดงมันสำปะหลังที่เลี้ยงบนใบมันสำปะหลังและชมพูใกล้เคียงกัน แต่อัตราการขยายพันธุ์สุทธิในชั่วอายุวัย (R_0) ในไรแดงมันสำปะหลังที่เลี้ยงบนใบมันสำปะหลังมากกว่าในชมพูถึง 36.28 (Table 4) เนื่องจากตัวเต็มวัยเพศเมียที่เลี้ยงบนใบมันสำปะหลังมีช่วงเวลาการวางไข่ยาวนานกว่าในชมพู 7.56 วัน จำนวนไข่ที่ตัวเต็มวัยเพศเมียวางได้เฉลี่ยต่อวันมากกว่า 2.16 ฟองต่อวัน และจำนวนไข่ที่ตัวเต็มวัยเพศเมียวางได้เฉลี่ยต่อตัวมากกว่า 48.37 ฟองต่อตัว (Table 2) จะเห็นได้ว่า อัตราการเพิ่มประชากร (r_m) มีปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง 2 ปัจจัยด้วยกันคือ ระยะเวลาในการเจริญเติบโต และอัตราการวางไข่ (Snell, 1978; Wrensch, 1985)

เมื่อเปรียบเทียบกับรายงานของ Zhang *et al.* (2007) และ Wanmei *et al.* (2005) ซึ่งพบว่า ไรแดงมันสำปะหลังเพศเมียที่เลี้ยงบนลำไย มะม่วง และลิ้นจี่ ใช้เวลาในการเจริญเติบโตจากไข่จนเป็นตัวเต็มวัย 14.57, 20.71 และ 16.97 วัน ตามลำดับ และอัตราการวางไข่ตลอดชั่วอายุวัย 46.63, 7.32 และ 34.00 ฟอง ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า ประชากรของไรแดงมันสำปะหลังที่ลงทำลายบนมันสำปะหลัง สามารถเพิ่มประชากรได้ดีกว่า เมื่อลงทำลายบนชมพู เนื่องจากอัตราการเพิ่มประชากร (intrinsic rate of increase, r_m) มีปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง 2 ปัจจัยด้วยกัน คือ ระยะเวลาในการเจริญเติบโต และอัตราการวางไข่ (Snell, 1978; Wrensch, 1985) สำหรับอัตราการเพิ่มประชากรของไรแมงมุมนั้น การเปลี่ยนแปลงระยะเวลาในการเจริญเติบโตมีความสำคัญมากกว่าการเปลี่ยนแปลงอัตราการวางไข่ (Sabelis, 1985) ซึ่งหนึ่งในปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโต คือ พืชอาหาร ชนิดของพืชอาหารมีผลต่อการเจริญเติบโต อัตราการวางไข่ อายุขัย และการกินอาหารของไรแมงมุม เนื่องจากโครงสร้างของพืช ธาตุอาหาร สรีรวิทยาของพืช และสารเคมีในพืชแต่ละชนิดจะแตกต่างกัน โครงสร้างของใบพืช เช่น ผิวใบ ความหนาของใบ องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนทำให้ไรโตและขยายพันธุ์ต่างกัน (อังศุมาลย์, 2550) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบประชากรของไรแดงมันสำปะหลังที่ลงทำลายบนชมพู ลำไย มะม่วง และลิ้นจี่ พบว่า ประชากรของไรแดงมันสำปะหลังที่ลงทำลายบนมันสำปะหลังมีวงจรชีวิตสั้นกว่า 2.62, 7.41, 13.55 และ 9.81 วัน ตามลำดับ ตัวเต็มวัยเพศเมียของไรแดงมันสำปะหลังที่ลงทำลายบนมันสำปะหลังสามารถวางไข่ได้เฉลี่ยต่อตัวมากกว่า 48.37, 46.32, 85.63 และ 58.95 ฟองต่อตัว ตามลำดับ (Zhang *et al.*, 2007; Wanmei *et al.*, 2005) อายุตัวเต็มวัยเพศเมียและช่วงเวลาการวางไข่ของไรแดงมันสำปะหลังที่ลงทำลายบนมันสำปะหลังยาวกว่าชมพู 5.85 วัน และ 7.56 วัน ตามลำดับ และจำนวนไข่ที่ตัวเต็มวัยเพศเมียวางได้เฉลี่ยต่อวันมากกว่า 2.16 ฟองต่อวัน แสดงให้เห็นว่า ไรแดงมันสำปะหลังเมื่อลงทำลายบนมันสำปะหลัง จะระบาดอย่างรวดเร็ว เนื่องจากลักษณะทางชีววิทยา และสภาพแวดล้อมในแปลงที่เหมาะสม โดยเฉพาะสภาพอากาศร้อน แล้ง ฝนทิ้งช่วง ทำให้การระบาดรุนแรงมากขึ้น จึงควรเฝ้าระวังไรแดงชนิดนี้ เพื่อป้องกันกำจัดได้อย่างรวดเร็ว

สรุปผลการทดลองและคำแนะนำ

ไรแดงมันสำปะหลัง *O. biharensis* มีระยะการเจริญเติบโต 5 ระยะ คือ ไข่ (egg) ตัวอ่อนวัย 1 (larva) ตัวอ่อนวัย 2 (protonymph) ตัวอ่อนวัย 3 (deutonymph) และตัวเต็มวัย (adult) ไรแดงมันสำปะหลังที่ลงทำลายบนมันสำปะหลังใช้เวลาในการเจริญเติบโตจากไข่จนเป็นตัวเต็มวัยเฉลี่ย 7.16 วัน ตัวเต็มวัยเพศเมียมีอายุยืนยาวเฉลี่ย 13.19 วัน ระยะเวลาในการวางไข่เฉลี่ย 12.21 วัน สามารถวางไข่ได้โดยเฉลี่ยตลอดชีวิต 92.95 ฟอง เฉลี่ยวันละ 7.10 ฟอง เนื่องจากในมันสำปะหลังมีระยะเวลา

การเจริญเติบโตสั้นกว่าในชมพู 2.62 วัน ตัวเต็มวัยเพศเมียมีช่วงเวลากวางไข่ยาวนานกว่า 7.56 วัน จำนวนไข่ที่ตัวเต็มวัยเพศเมียวางได้เฉลี่ยต่อตัวมากกว่า 48.37 ฟอง และเฉลี่ยต่อวันมากกว่า 2.16 ฟอง อัตราการขยายพันธุ์สุทธิในช่วงอายุขัย (R_0) ช่วงอายุขัยของกลุ่ม (G) ผลិតลูกได้สุทธิต่อวัน (λ) และ อัตราส่วนเพศมีค่ามากกว่า 36.28, 0.1, 0.17 และ 0.98 ตามลำดับ อัตราการเพิ่มประชากร (r_m) ของ ไรมงมุ่มในมันสำปะหลัง และชมพูนั้นใกล้เคียงกัน 0.26 และ 0.22 ตามลำดับ เนื่องจากในมันสำปะหลังมีระยะเวลาการเจริญเติบโตสั้นกว่าในชมพู 2.62 วัน ตัวเต็มวัยเพศเมียมีช่วงเวลากวางไข่ยาวนานกว่าในชมพู 7.56 วัน และจำนวนไข่ที่ตัวเต็มวัยเพศเมียวางได้เฉลี่ยต่อตัวมากกว่าในชมพู 48.37 ฟองต่อตัว ไรมงมุ่มชนิดนี้จึงสามารถเพิ่มประชากรได้ดีเมื่อมีมันสำปะหลังเป็นพืชอาศัย และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการระบาดอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะสภาพอากาศร้อน แล้ง ฝนทิ้งช่วง การระบาดจะรุนแรงมาก จึงควรป้องกันกำจัดอย่างรวดเร็ว

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณ คุณเจริญ เหลือทรัพย์ ที่ช่วยดำเนินการทดลอง และรวบรวมข้อมูลงานวิจัยนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มพยากรณ์และเตือนการระบาดของศัตรูพืช กองส่งเสริมการอารักขาพืชและจัดการดินปุ๋ย. 2558. รายงานสถานการณ์ศัตรูมันสำปะหลัง วันที่ 15 เมษายน 2558. www.doae.go.th/uploads/agriqua-20150424-105457. 14 มิถุนายน 2558.
- พลอยชมพู กรวิภาสเรือง มานิตา คงชื่นสิน และเทวินทร์ กุลปิยะวัฒน์. 2553. การศึกษาอนุกรมวิธาน ไรมงมุ่มในสกุล *Oligonychus*. น. 2085-2104. ใน รายงานผลงานวิจัยประจำปี 2553. สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช. กรมวิชาการเกษตร.
- มานิตา คงชื่นสิน. 2553. รู้จักไรในไร่มันสำปะหลัง ศัตรูตัวเล็กที่ไม่เล็กร่างอย่างที่คิด. ว. เกษการเกษตร. 34(10): 166-167.
- วัฒนา จารณศรี มานิตา คงชื่นสิน เทวินทร์ กุลปิยะวัฒน์ และพิเชฐ เขาวนวัฒน์วงศ์. 2544. ไรศัตรูพืช และการป้องกันกำจัด. เอกสารวิชาการ กลุ่มงานวิจัยไรและแมงมุม กองกีฏและสัตววิทยา กรมวิชาการเกษตร. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ. 192 น.
- อังศุมลย์ จันทราปัติย์. 2550. ไรการเกษตร. โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 315 น.
- Bolland, H. R., J. Gutierrez and C. H. W. Flechtmann. 1998. World catalogue of the spider mite family (Acari: Tetranychidae). Koninklike brill NV, Leiden, The Netherlands. 392 p.
- CSIRO. 2004. Common names cassava red mite. (Online) http://www.ces.csiro.au/aicn/name_c/a_740.htm (January 22, 2018).

- Sabelis, M. W. 1985. Reproductive strategies. In *Spider Mites. Their Biology, Natural Enemies and Control*, 1A (W. Helle and M. Sabelis eds.). Elsevier, Amsterdam. 265-278.
- Snell, T. W. 1978. Fecundity, developmental time, and population growth rate. *Oecologia*. 32: 119-125.
- Vacante, V. 2015. The handbook of mites of economic plants identification, bio-ecology and control. Mediterranean University, Italy. 890 p.
- Wrensch, D. L. 1985. Reproductive parameters. In *Spider Mites. Their Biology, Natural Enemies and Control*, 1A (W. Helle and M. Sabelis eds.). Elsevier, Amsterdam. 165-170.
- Wanmei, C., Y. Fu., F. Zhang and Z. Peng. 2005. Effect of different varieties of litchi on the development and reproduction of *Oligonychus biharensis* (Hirst). *Syst. Appl. Acarol.* 10 (1): 11-16.
- Zhang, F., Y. Fu., Q. Jin and J. Zhang. 2007. Development and fecundity of *Oligonychus biharensis* on three southern fruit crops. *J. Fruit Science.* 24 (2): 185-188.

Table 1 Effects of host plant on the body size of *O. biharensis* at $26.49 \pm 0.07^{\circ}\text{C}$ and $60.04 \pm 0.86\% \text{RH}$

Stage	Body Size (Width x length, μm) (Mean $\pm$ S.E.)			
	On Cassava		On Rose Apple	
	Male	Female	Male	Female
Egg	198.00	198.00	198.00	198.00
Larva	132.00 x 181.50	165.87 x 218.84	132.00 x 181.50	158.92 x 208.42
Protonymph	148.50 x 231.00	197.08 x 251.17	165.00 x 214.50	190.67 x 238.33
Deutonymph	165.00 x 231.00	221.76 x 320.10	165.00 x 247.50	219.39 x 311.06
Adult	198.00 x 330.00	297.00 x 458.33	198.00 x 330.00	297.00 x 454.67

Table 2 Effects of host plant on the duration of immature and adult development of *O. biharensis* at $26.49 \pm 0.07^\circ\text{C}$ and $60.04 \pm 0.86\%$ RH

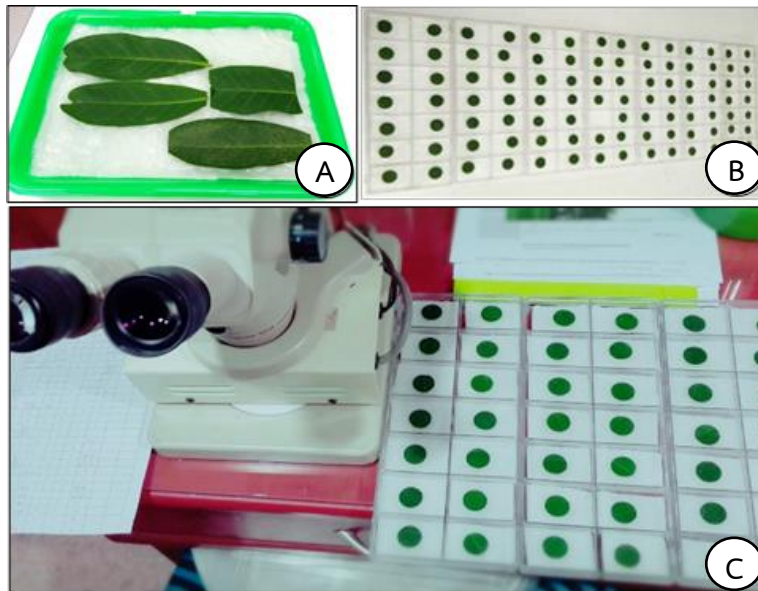
Stage	Development duration in days (Mean $\pm$ S.E.)			
	On Cassava		On Rose Apple	
	Male	Female	Male	Female
Egg	3.00 $\pm$ 0.00	3.00 $\pm$ 0.00	3.00 $\pm$ 0.00	3.00 $\pm$ 0.00
Larva	0.50 $\pm$ 0.00	0.52 $\pm$ 0.01	0.80 $\pm$ 0.11	0.85 $\pm$ 0.02
Protochrysalis	0.64 $\pm$ 0.13	0.62 $\pm$ 0.01	1.13 $\pm$ 0.22	1.11 $\pm$ 0.03
Protonymph	0.56 $\pm$ 0.11	0.53 $\pm$ 0.01	1.07 $\pm$ 0.19	1.10 $\pm$ 0.02
Deutochrysalis	0.58 $\pm$ 0.15	0.61 $\pm$ 0.02	0.90 $\pm$ 0.18	0.91 $\pm$ 0.02
Deutonymph	1.06 $\pm$ 0.20	1.09 $\pm$ 0.02	1.12 $\pm$ 0.33	1.09 $\pm$ 0.04
teliochrysalis	0.64 $\pm$ 0.13	0.81 $\pm$ 0.03	1.25 $\pm$ 0.38	1.72 $\pm$ 0.06
Total (egg-adult)	6.94 $\pm$ 0.28	7.16 $\pm$ 0.04	9.27 $\pm$ 0.47	9.78 $\pm$ 0.06
Pre- oviposition	-	1.16 $\pm$ 0.06	-	2.04 $\pm$ 0.02
Oviposition	-	12.21 $\pm$ 0.76	-	4.65 $\pm$ 0.39
Post- oviposition	-	0.49 $\pm$ 0.11	-	0.65 $\pm$ 0.12
Female longevity	-	13.19 $\pm$ 0.76	-	7.34 $\pm$ 0.44
Male longevity	14.22 $\pm$ 1.85	-	6.17 $\pm$ 0.77	-

Table 3 Comparison of egg production and egg hatchability on Cassava and Rose Apple

Host plant	Average number of eggs per female per day	Average total of eggs per female
Cassava	7.10 $\pm$ 0.30	92.95 $\pm$ 5.19
Rose Apple	4.94 $\pm$ 0.34	44.58 $\pm$ 4.03

Table 4 Effects of host plant on the life table parameters of *O. Biharensis*

Parameters	Host plant	
	Cassava	Rose Apple
Net reproduction rate, R_0 per generation	70.63	34.35
Intrinsic rate of increase, r_m per day	0.26	0.22
generation time, G (days)	16.55	16.45
finite rate of increase, λ per day	1.81	1.64
Sex ratio	1: 4.33	1: 3.35
Proportion of female ($\frac{\text{♀}}{\text{♀}+\text{♂}}$) of F_1	0.69	0.75

Figure 1 *O. biharensis* were reared on each host plant leaves in laboratory. (A) Only one egg was left on each leaflet. (B) The duration for each developmental stage was recorded every 6 hours (C)

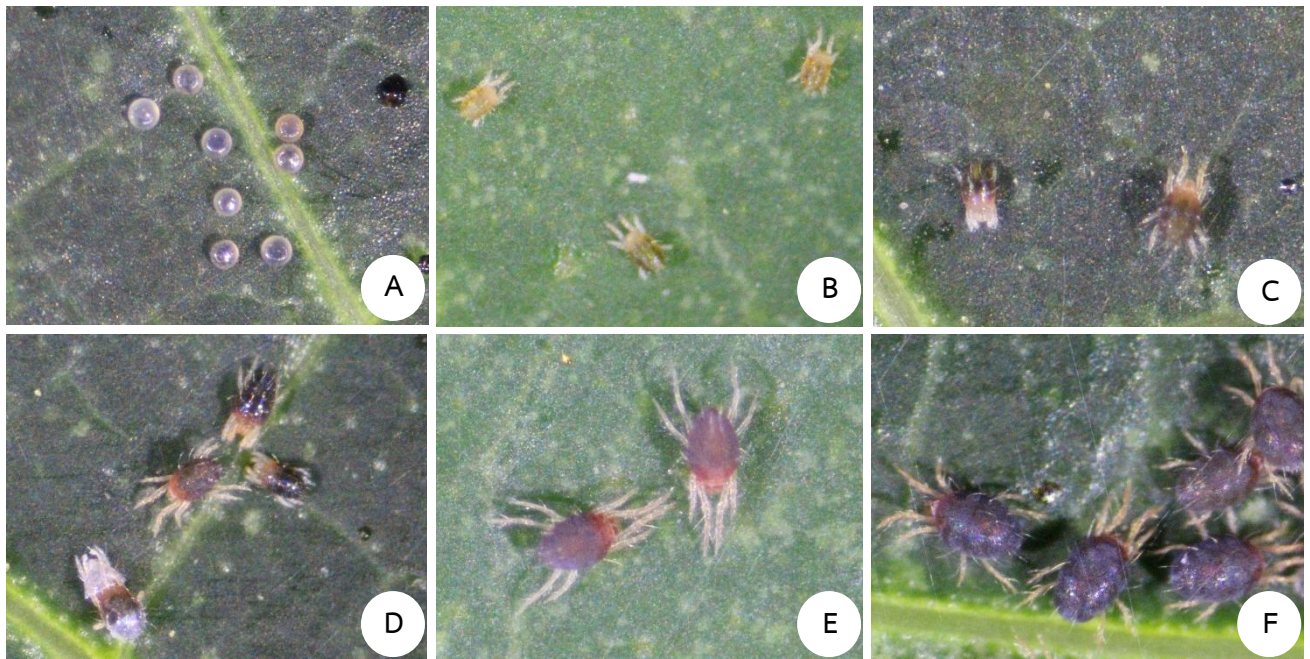

Figure 2 The duration developmental was 5 stages including Egg (A) Larva (B) Protonymph (C) Deutonymph (D) Adult Male (E) and Adult Female (F)

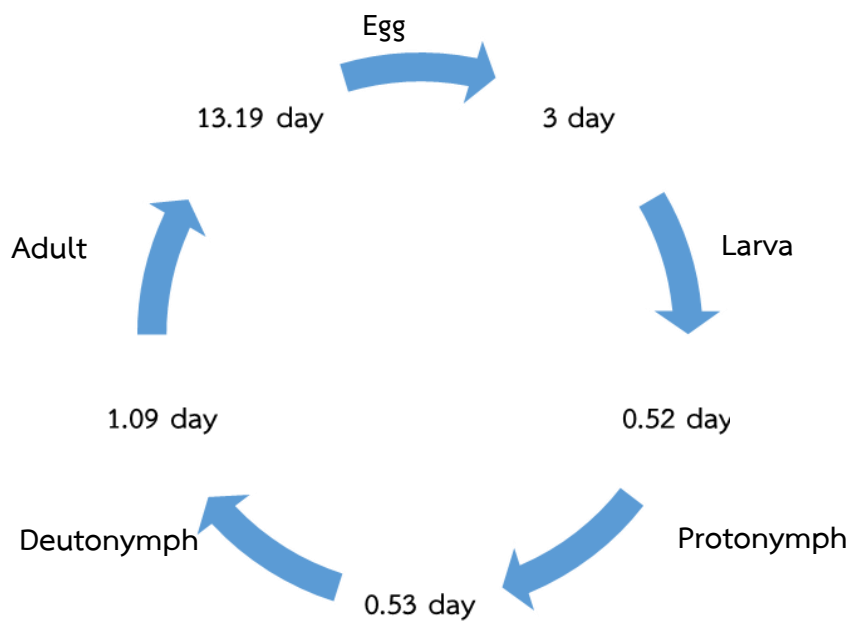

Figure 3 Life cycle of *O. biharensis* when feeding on cassava

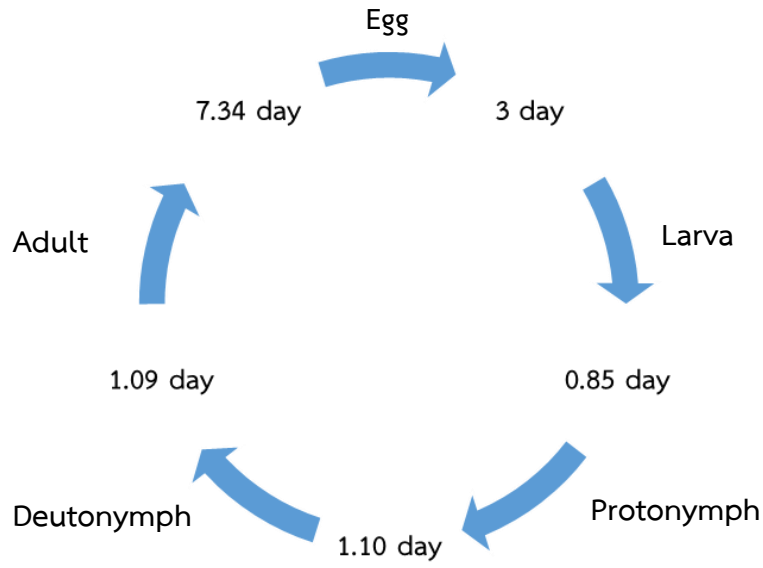

Figure 4 Life cycle of *O. biharensis* when feeding on rose apple

Figure 5 Age-specific survival rate and age-specific fecundity rate of *O. biharensis* when feeding on cassava

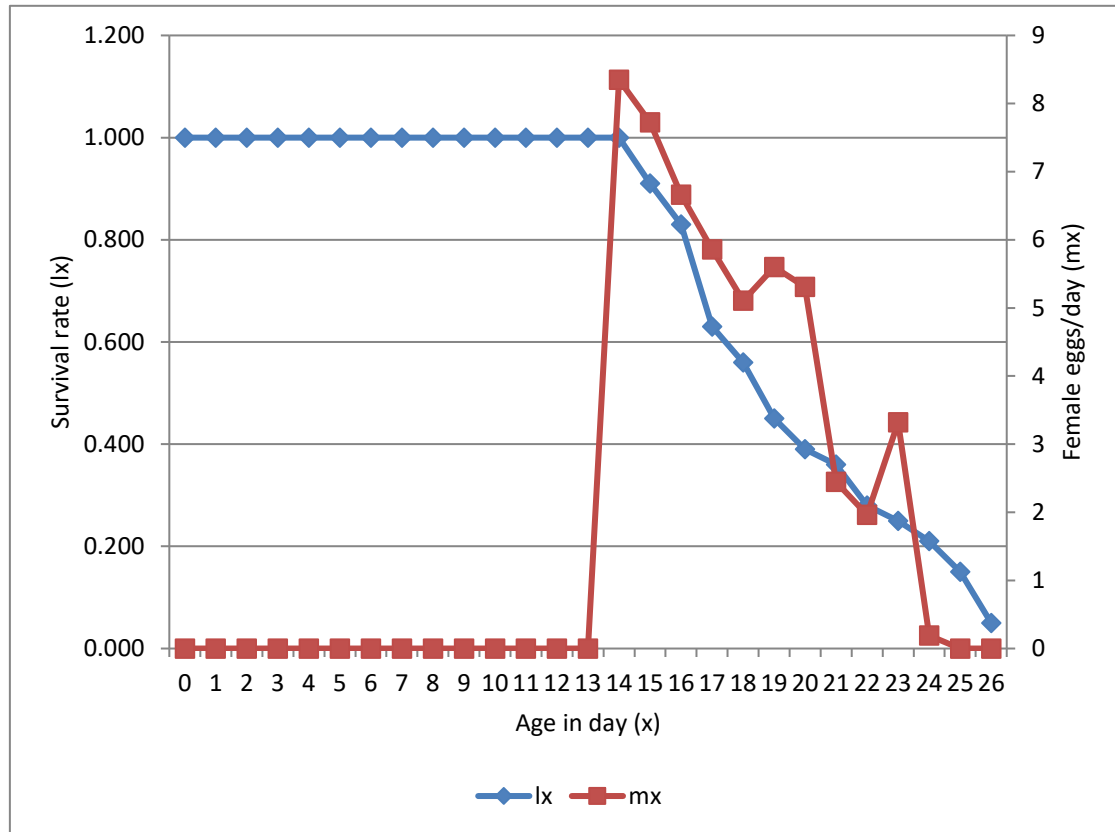

Figure 6 Age-specific survival rate and age-specific fecundity rate of *O. biharensis* when feeding on rose apple